

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 10. oktobra 1857.

Pretes nekterih vraž in krivih misel naših kmetovavcov.

(Dalje in konec.)

c) „Ne daj, da bi gledali tvojo živino ljudje, kateri nimajo zrašenih obervi, ker jo vročijo, in če živinče prvi pot pogledaš, ga moraš opljuvati in ga ne hvaliti, če ne zbolí in pogine.“

Ubogi zapeljanček, ki zamoreš kaj tacega verjeti! Prosti ptujec, kateri je tvoje živinče ogledoval, ti ga ni vročil, t. j. vročnega narédil. Tvoje oči so bile same krive, da ti je poginilo, ker ga nisi dobro ogledal o času zboljenja, in torej tudi zoper njegovo bolezen nič nisi storiti mogel. Ne umori ti živine človek, kateri jo gerdo opljuva, temuč ti si njéne smerti kriv, ker po stari navadi živini o najmanjih boléznih zdravila kot človek daješ, kateri se na to reč zastopiš, kakor zajic na boben, in poslušáš vselej raji bedake in sleparje, kakor umne možé! Zato, da ti tvoje živine ni prvna bolezen umorila, ampak naporno zdravila, ktere si ji dajal.

Skušnja me je učila — o, da bi me ne bila! — da tako imenovanih domačih zdravil pogoltati. Kaj dajajo, n. pr. kravi, ktero napenja? Neprenéhoma: tobaka, masti vsake verste, česna, gnojnice, in Bog védi, česa še! Ali je tedaj čudo, če ubogo živinče potém še le zbolí in še celó pogine? Par lótov živéga apna, ali če je prav huda sila, z bod v lakotnico — to bi bilo živini gotovo pomagalo.

Kaj delajo mnogokrat z govédom, ko ga kólje? Ostudno strupéno, živo krotó mu porinejo v golt. Ubogi prežvékovavec mora tako — hoté ali nehóté — v svojem životu kroti in žabi prebivanje dati, in ima tako s koljiko in s krotami se boriti, ko bi par požérkov poparjenih kamilic ali pa mlačna brizglja zadostila in koljika odpravljena bila.

d) „Kadar turšico sadiš, ne govori nič, ker ti bodo sicer krokerji zernje iz zemlje pozobali.“

Ta neumnost ima saj to dobrega, da se posli pri delu nič bedastega ne pogovarjajo. Pa vkljub temu ti bo, preljubi kmetič, vendar kroker zernje zóbal, če ga nisi dovolj globoko v zemljo požokal in potém pováljal. Ako ga pa po starem kopitu na široko sêješ in potém le z brano povléčeš, ti ne bo nič pomagalo, kadar boš turšico krusil, ne molčanje, ne govorjenje. To bo krokerju malo mar. Prišel bo na polje in tvojo turšico zóbal, kakor se mu bo ljubilo.

e) „Samo na pepelnični dan je treba slanino (špeh) sekati, ker potém ne plésnije in ni šaltova.“

Če je slanina do tega dnéva tudi v bohu se že spri-dila, ker je bila preslabo presoljena in prekajena, kaj to déne? Dovolj je, da je ta dan bila razsékana.

Veste, kaj ima ta vraža dobrega? Da posli pepelnični dan špeha ne jejo!

f) „Kadar prodaš žito, vzemi, to je ukradi tistemu, komur prodaš, nekoliko prodanega žita, ker se sicer seme preverše in zavoljo tega slabo tekne.“

S tém nepoštenim ravnanjem dobí prodajavec pešico žita in — prodá svoje pošteno ime; njegovo sême pa ne

postane zavoljo tega ne za lasček bolje ali slabše, poslabí pa se on, ker — krade.

g) „Kadar pozimi debele in dolge sveče od streh visé, sejaj v pomladi veliko turšice in lanú; oboje prav dobro plenja.“

Ta vraža saj hudih nasledkov nima. Turšica in lan, zlasti turšica, storita v naših krajih dobro, če ju dobro obdeljujejo. Ali tej krivi véri je letošna zima prav debele sveče, pa tudi debele osle kazala. Koliko turšice se je nakrusilo letos iz debelih ledénih sveč, je vsakemu znano. Še več tacih vraž bi lahko naštel, pa čemu? Ponovim tedaj rajše že mnogokrat izrečeno, pa vunder še novo željo:

Nej gospodje šolski učeníki, pa tudi častitljivi duhovni, take nespametne, in prav dostikrat škodljive vraže po moči zatérajó in c. k. kmetijske družbe podpirajo, ktere si zé léta in léta prizadevajo, z besedo in z bukvami, s svétom in djanjem kmetijstvu na stopnjo pripomoči, ktero sedanje potrebe terjajo. Po, „Woch. d. stuer LWG.“

Kaj početi, ko bo zavoljo železnice na Notrajskem v več krajih malo zaslužka z vožnjo i. t. d., s posebnim ozirom na Planinski, Postojnski, Senožeški in Bistriški okraj, pa tudi nekaj od Ložke doline.

Že je železnica med Terstom in Ljubljano dodelana in kmali ne bo duha ne sluha od cestnih vozačev med Ljubljano in Terstom. Sliši se tudi, da bodo železnico od Šempetra v Reko napravili.

Veliko zaslužka so dale dela na železnici z vožnjo, pa tudi z rokami; marsikteri, ki je zaslužen krajcar prav obernil, si je tudi kaj za prihodnost prihranil in je za tisti čas skerbel, ko z vožnjo ne bo skor nič ali le malo zaslužka.

Kaj bo potém začeti, da se bo moglo pošteno živeti?

Jaz vsem sploh rečem: Obdelujte zemljo, kar najbolj morete pridno in pametno; sadite drevje, pa ne le sadúnosno, temuč tudi gojzdno; sadite murve in poprimité se sviloreje, kjer je kraj za to.

Planinčan in Ložan utegne reči: „Imamo slabe grunte, malo senožet, in voda nam jako škoduje; za sadje pri nas ni pravi kraj; zraven pa červ veliko pokončá, tako da imamo večidel slabe letine!“ — Pivčan, Senožecan bo rekel: „Naši kraji so pusti; le malo imamo njiv in še manj senožet; pri nas je vse kamnito in ne more dosti rasti. Burja sadju škodo dela; zavoljo burje bi tudi murve ne rastle, kmali bi jih mraz pokončal. Sadja pa tudi nimamo kam saditi, in kar ga imamo, ga drugi pokradejo. Sploh rečemo, da govoriti je lahko, al storiti je težko.“

Tudi mi vémo to, in vémo tudi, da kakor koli naj se dela, bojo nadloge iz začetka težke. Al vémo tudi, da od zboljšanja njiv in senožet, spašnikov i. t. d. govoriti, in tega in unega prepričati, da na boljše obdelani njivi je tudi obilniši pridelk in če se germovje in kamne iz košenice ali travnikov trebi, če se travniki gnojijo, da je potém tudi

več merve in otave, — zastonj bo vse govorenje! Ne boš jih premaknil ne za en las od njih mnenja; „kakor so naši očetje delali — pravijo — tako tudi mi; oni niso vedli nič od današnjih novih reči, pa so bolje živeli kakor mi.“

Res težko je, kmetovavce spreobrniti, ker se le prerađi derže starega kopita, al obupati vendar ne smemo.

Preiskati je treba narpopred odkritoserčno vse napake, ktere ovérájo kmetom boljši stan (pa ne, da bi mi kdo to zameril; saj vsak vé, da tudi na Notrajskem je kakor drugod, dosti pridnih, umnih, na vsako stran hvale vrednih kmetovavcov), in prepričati mlačne gospodarje, da zemlja trud marljivega obdelovanja obilno povračuje; jih podučiti, kako umno kmetovati; kar pa največ pomaga, je dober izgled. Naj bi vsi grajšaki in premožniši kmetovavci v svoj lastni prid in v izgled drugim si svoje zemljiša zboljšati prizadevali, ker njih ložej stane več denarja v to obrniti. Če gledé na Pivčane in okoli Bistrice, Ložane i. t. d. sploh pomislimo, da prvo in najznamenitnije opravilo možkih je bilo: v gojzdu doge delati, trame tesati in iz gojzda je-love in bukove trame in kerclje (Sagriegel) voziti, za žagance ali dilice skerbeti i. t. d., — ženske so pa domá polje obdelavale, — da je gospodar samo pri oranji in ob košnji se poljskega dela nekoliko lotil, ali pa še ob košnji ptuje ljudi za delo najel: moremo reči, da obdelovanje njiv in snožet je bilo sploh zanemarjeno, in zemlja narmanj čislana.

Pivčani sploh svoj les za kupčijo (Merkantilholz), do ktereга imajo pravico v Šneperskem gojzdu, v Bistrico tergovcom prodajajo, ki imajo večidel svoje žage in si svoje mošnje polnijo. Veliko se jih zadolži tako, da dosti jih je že prišlo na boben. Živino pa nekteri pretegujejo lačno po slabih gojzdnih potih, da je groza viditi; gnoj po poti trosijo, domá pa ni s čem gnojiti. Koliko živine se pa na cesti raztegne, da ne vstane več! Če marsikter gospodar tudi v gojzd ne gré, domá vendar le nič ne dela; pri ognji sedi, posebno pozimi, ali pa okoli hiše postopa, tobak pije in roke križem derži. Da bi pa le en kamen spred vrat odnesei in ga v pripraven kraj djal, tega pa ne!

Ko se gré od Zagorja do Juršič (na Pivki), se nahajajo na levi strani pri poti košenice na precej pešeni zemlji. Stermel sem viditi na košenicah ali travnikih polno kopačev, ki so pesek za železnico kopali in sicer vsak gospodar na svojem partu ali delu. Za malo krajcarjev je skorej vsa tista velika košenina tako spridena, da ni kje trave za odrezati. Gospodarji! ko bi bili vi tisti trud, ki ste ga pri kopanju peska imeli, v to obrnili, da bi bili kamne in pesek iz košenic odpravljali, kakšen dobiček bi bil za vas!

Na Juršičah je hotel neki kmet v jamo zraven svoje hiše kamna navoziti, ktereга je polno po gmanji, da bi bil za hišo mal vertič za zeljenad imel, — pa ni smel tega storiti. Župan mu je bil prepovedal!

Kaj pa sadje? sadje se po Pivki redko kje dobi; — v Loški dolini ga je tudi le malo, posebno mladega drevja se le malo nahaja. Le malo jih je, da bi se potrudili, drevjice požlahniti ali cepiti. O koliki prid za nas, ako bi bilo dosti sadja za prodaj in za dom. Žalibog! da se pa tudi ne manjka takih hudobnežev, ki mlado drevje, ki ga je priden in marljiv kmet vsadel ali cepil, pokončujejo. V Loški dolini je nek hudobnež v eni noči okoli petdeset mladih drevesc pokončal! — V Bistrici je lansko leto in že popred in tudi letos kantonska gosposka zapovedala vsakemu, ob ženitvi nekoliko drevja posaditi; — in res dosti se ga je posadilo pri potih, pri cestah, n. pr. v Ternovem, okoli Knežaka, okoli Beča i. t. d. Al glejte! hudobneži in ponočnjaki so drevje tako zmajali ali pa ga izruvali, da se je posušilo! — Pa ni ga, ki bi se prizadel takega gerdúna zvediti in ga gosposki v kazin izročiti! V takih okolišinah bi najbolje bilo, da bi bile soseske za poškodovanje drevja odgovorne, in da bi se na soseskine stroške moralo toliko drevja posaditi, kolikor ga je bilo v tisti srenji pokončaneга ali poškodovanega. Po tem mislim, bodo hudobneža kmali izvohali.

To hvale vredno zapoved — ženinom sadja saditi — je kantonska gosposka v Ložu tudi dala, in že se vidi mnogo mladega drevja.

(Konec sledi.)

Jezikoslovne in zgodovinske drobtinice.

Spisal P. Hicinger.

5. V kakošni obliki rabiti imena ptujih krajev?

Ptuje lastne imena krajev, zlasti nemške, se v časih nekakošno teško priličujejo s slovenščino, ker je njih domača oblika zelo različna memo oblike naših lastnih imen. Nar ložje se v našem govoru porabijo latinske, potem italijanske in greške. Latinske in italijanske s končnico *a* se podajajo celoma slovenščini, greške v končnico *η* je že Latinec preravnal na *a*; latinske mnogobrojne s koncom *ae* in *i*, enako greške s koncom *a* in *o*, se rabijo zopet v slovenskem mnogobroji s koncom *e* in *i*; latinske s koncom *us* in *um*, italijanske s koncom *o*, in greške s koncom *os* in *ov* odmetavajo ravno to končnico, in se sklanjajo potem kot slovenske imena, ki se končujejo s tihnico; le pri latinskih ali greških imenih, ki imajo drugačno končnico, in v rodivniku en zlog privzemajo, se daje slovenska oblika s tem, da se rodivniku ptujega imena odbije končnica *is* ali *os*, ali včasih še kaka glasnica spremeni; kot n. pr. Trapezus (untis), Trapezunt, Neapolis, Neapel. Vendar tega ni potreba razlagati na dolgo; toliko pa bi smeli reči, da starih lastnih imen nam ni potreba toliko pačiti, da se skorej ne dajo spoznati; na. pr. Čudija za Scitijo, Mužija za Mezijo, ker ni vsak bravec tudi korenikoslovec ali etimolog.

Kako pa je bolj prav ravnati z nemškimi imeni?

Mnogo nemških imen za kraje in mesta so že prekerstili drugi Slovani, zlasti Čahi; ~~gda in pač nar. prav~~ prav, se tistih poprijeti, zlasti kjer se nam nemška oblika teško prilega; na pr. Aachen, Čahi; Frankfurt, Frankobrod; Konstanz, Kostnica; Magdeburg, Devin; Regensburg, Režno. Nekatere nemške imena so prenařejene iz latinskih, in sicer včasih precej okorno. Ali bi ne bilo prav, pri takih imenih se povračevati na prvotno latinsko obliko, zlasti ker se Italijan, naš bližnji sosed, tudi po njej ravná? na pr. Mainz, Moguncija ali Mogonca; Köln, Kolonia (ne Kolin); Kassel, Kastel; München, Monakovo; Worms, Vormacia. Mnoge nemške imena z lahkoto sprejemajo slovensko podobo, če se jim dá končnica po izgledu Latinca ali Italijana; na pr. Bonn, Bona; Freisingen, Frizinga; Göttingen, Gotinga; Bremen, Brema; Hanover, Hanovera. Mnoge imena krajev, ki se nam navadno naznanujejo v nemški obliki, pa so izvirno slovanske; ondi pač druga ne more veljati, razun da se povračujemo na izvirno, že nekako domačo obliko; na pr. Breslau, Vratislav; Danzig, Gdansko; Leipzig, Lipsko; Lübeck, Lubek; Rügen, Rujana. Mnoge nemške imena krajev in mest pa rabimo sploh v obliki, v kakoršni nam jih ptujci ponujajo. Le nektero se je v novič poslovenilo, na pr. Salzburg, Solnigrad. Morebiti pa je ime reke Salzah in od tod tudi ime mesta izvirno slovensko, kakor se nahaja mnogo slovenskih zal, na pr. poleg Idrije na Krajskem, pri Blatnem jezeru na Ogerskem, poleg Hale na Saksonskem; in nemški Salzburg je morebiti toliko, kot slovenski Zalavar ali Zalabor na Ogerskem. Sitno je pa, da za nekatere kraje, ki ležijo v sredi slovenske zemlje, imamo prav za prav zgol nemške imena, ali jim le slabo slovensko podobo zamoremo dati; na pr. Seisenberg, Žužemberg, Luttenberg, Lutmerk; in še Marburg, kar ni iz nobenega latinskega imena, ampak se je le prigladiło iz prejšnega Marchburg, kakor Marwein iz Marchwein. Ko bi se pač še katero drugo

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 14. oktobra 1857.

Pravi čas sadne drevésa presajati.

Mnogoverstne skušnje kažejo, da drevésne korenine takrat najbolj rastejo in se množé, kadar drevésa rasti jenjajo, to je, kadar je rastni sok v jeseni po deblu se gibati in pretakati jenjal. Tega smo se popolnoma pri češpljah in slivah, ki so bile zgodaj v jeseni presajene, prepričali.

Korenine najdejo v zemlji še dovolj toplote in zavetja zoper vnanjo jesensko merzlo podnebje, katero poverhno drevésno rast zadržuje, da se gibati ne more; korenine še dolgo mraza ne občutijo, kateri je že davnej perje in listje na drevji popalil tako, da se jame osipati in z drevja padati. Zato pa tudi korenine soka ne morejo kviško proti verhu in po drevésnih vejah razpošiljati. In ker se je sok tukaj pretakati nehal, jenja tudi drevo rasti in puhtenje po perji je konec vzelo, jame rumenéli in od dné do dné bolj z drevja cepati.

Ali se pa smemo čuditi, da se korenine še takrat s sokom razrašajo, kadar ga na kviško na vse strani po drevesu pošiljajo, zdaj ga pa same za se rabijo, in ker je v zemlji še dovolj za rast pristojne gorkote, se zamorejo korenine še vedno gibati in rasti, dokler se sok po njih preteka in preceja. Ob drugih časih, kakor, postavimo, zgodaj spomladi in skoz celo poletje med rastjo imajo korenine dovolj opraviti, da potrebni sok v gornje dele drevésa pošiljajo, po katerem se krepčajo in na vse plati razrašajo in od leta do leta večje prihajajo.

Na to skušnjo operaje se, smo že pred 15 leti skušili, drevesca proti koncu avgusta (velikega serpana) in skozi celi september (kimovec) presajati, čeravno so še tudi zeleno perje imele, katero smo jim tudi o presajenji pušali. Te skušnje so se nam vsako leto tako dobro obnašale, da jih ne moremo prehvaliti; zato zamoremo tudi iz lastnih skušinj po vsi pravici reči, da so drevesca, ki so ob imenovanem času presajene bile, bolj čversto rastle, kakor une, ki so se v pozni jeseni ali pa spomladi sadile.

Prav malo kadaj se nam je primerilo, da bi se nam bilo katero posušilo, in rastle so prihodnjo spomlad tako spešno, kakor da bi ne bile presajene bile.

Tega pa, da se morajo drevesca z veliko skerhjo presajati in o presaditvi močno zalivati, nam ni treba posebej priporočevati.

Tukaj nas zna pa morebiti kdo poprašati, kakšen dobiček imamo od tega, da tako zgodaj drevesca presajamo! Zastran tega nam ni treba veliko premišljevat; imamo jih dobičkov veliko in kaj važnih. Zato se pa tudi nemoremo zderžati, da bi tukaj naj važniših ne omenili.

Prav malo je na svetu takih reči, čez ktere bi kmetovavec in vertnar ali sadjorejec bolj tožil kakor čez čas in vreme. Čas dobljen, denar dobljen. Vreme zadržuje in pospešuje delo na vse plati prav močno. Marsikdo je dostikrat mislil, in ta misel se je pri veliko kmetovavcih še do današnjega dné ohranila, da se drevesa poprej ne smejo presajati, dokler se jim ni listje osulo, kar se po navadi proti koncu oktobra in v začetku novembra godí. Ob tem času je namreč že prepozno, da bi drevesca korenine zaredile, in ravno to je drevescom velika škoda. Ne čas, ne vreme nista vgodna drevescom, da bi zamogle še kore-

ninice poganjati. Dnevi so se skrajšali in vreme je navadno slabo in bolj merzlo kakor toplo, da se ne dá veliko pri sadjoreji opraviti. Presajenje drevés spomladi je v veliko krajih, posetno v vlažnih, pripravniše; toda vgodno vreme za presajenje dostikrat prepozno nastopi, in drevesca ne čakajo s poga janjem na presajenje. Vsak vé, da slabo drevesca rastejo, ki že poganjajo, preden se presajajo. In marsikter vertnar pride v veliko zadrego, če ima veliko dreves presajati, in že dostikrat smo vidili, da mu je ostalo po celerme zaspenih drevés, ktere je še le drugo leto presajal, kerih se mu je pa večji del posušil, kar jih je pa še pživljenji ostalo, so mu hirale in hirale in na zadnje tudi večidel posušile. Kdor začne drevesca pa že proti koncu avgusta presajati, gotovo dobro opravi. Dnevi so še dolgi in topli, zemlja se dá bolj podelati in izrahljati, tudi delo gré bolj od rok kakor drugikrat. V enem dnevu se več opravi, kakor pozneje v dvéh dnevih.

Naj večji pridobicek zgodnjega drevesnega presajanja je pa ta, da se pred zimo drevesca že precej ukoreninijo, in zimo ložej preterpijo, in koj spomladi brez vse overe rasti zamorejo, kakor da bi presajene bile.

Kaj početi, ko bo zavoljo železnice na Ne-trajnskem v več krajih malo zaslužka z vožnjo i. t. d., s posebnim ozirom na Planinski, Postojnski, Senožeški in Bistriški okraj, pa tudi nekaj od Ložke doline.

(Konec.)

Slabe napake, ne vseh, pa mnogih kmetovavcov in sosesk opomnivši hočem dalje najpopred pokazati silno potrebo, se obdelovanja zemlje pridno poprijeti.

Kakor je železnica v Terst, zdaj ko je dodelana, dostim zaslužek vzela, ki so ga dozdej z vožnjo imeli, ravno tako ne bo razdelitev gojzdov in spašnikov kmetovavcom zdaj dosti dobička prinesla, in sicer zavoljo tega ne, ker so gojzde preveč svitli, to je posekani in obropani. Razdeljeni gojzd bo kmetovavcom klical, da le zemljiša (grunte) obdelovati bo treba, če bodo hotli živeti in davke in druge potrebe odrajtovati in plačevati. Gojzd bodo sicer soseske imele, ali ne bo kaj prodati; še dobro, če bo za popravljanje poslopj zadosti. Gojzde bo treba za prihodnost varovati, da ne bo sekal vsakdo, kadar in kolikrat mu bo drago. Nadjati se je, da bo zato visoka vlada skerbela. Kaj bi bil gojzd v rokah nekterih gospodarjev, nas skušnja uči, da sekajo drevje brez razločka ali je že doraslo ali ne, in ali je brez škode ali ne. — Nekter bi vse rad iz gojzda vzeli, med tem ko bi drugi ničesa ne dobili! — Smem tedaj reči, da gojzd vas ne bo živil, ampak le zemljišča, njive, senožeti in spašniki in pa živina i. t. d. Pervo je tedaj se obdelovanja zemlje resno poprijeti.

Kaj mislite, od kod so nekte lepe njive, zelene senožeti v sred pustega Krasa? Le terdna — pridna roka vaših sprednikov je vse to storila; pri drugih pa je bilo

delo zanemarjeno, ker jih nihče k delu ni moral. Poprijeli so se raji vožnje in barantije, da bi bolj z lahkoma živeli. Glejte lepi izgled gosp. Vilharja, posestnika na Kalcu pri Zagorji. Več sto in sto voz kamna je odpravil iz kamnatih senožet; kjer je bil popred kamen, zdaj trava raste. In koliko sadja se je zasadilo. Da na dolgo ne razkladam: ozrite se v Premsko faro! Koliko je ondi sadúnosnega drevja po prizadevi za sadjorejo vnetega bivšega gospoda fajmoštra na Premi, in koliko dobička imajo sedaj ondotni kmetovavci! Kar je bilo unim mogoče, bo tudi Vam in nam, kjer zdaj ni sadja.

Počasi, to je, vsako leto nekaj zboljšati je treba, začeti pa precej. Če eno leto 60 dni dva domača delavca snažita senožeti, odpravljata kamne z njiv i. t. d., koliko bolje bodo njive in senožeti že v petih letih! Če eno leto 15 sadnih dréves posadiš, koliko jih bo v 10 ali 20 letih!

Koliko ložej bote njive obdelovali, če bote imeli živino domá pri kmetii, kakor dozdej, ko je po cestah gnoj trosila? Imeli bote več gnoja. Če bodo pa njive dobro obdelane in dobro gnojene, bo polje bolj obilno rodilo; imeli bote vedno boljših pridelkov in več živeža.

Ravno tako je s sadjem. Kaj zaleže sadje posušeno pri domačii! kolika dobrota je voda kuhanega sadja ob času košnje, ob žetvi! koliko bolje in bolj zdrava je kakor pa sparjeno vodo piti, po kateri večkrat človek po čevah oboli!

Kako in kje saditi, in kaj je storiti, da se sadjoreja pospeši?

Vsak kmetovavec ima na svojem posestvu še dosti prostora za sadje, če ne med njivami, pa po senožetih ali travnikih in po spašnikih. Če so ravno spašniki skupej, se da sadje rediti, toda se mora zavarovati živine, to je, zagraditi. Da se toliko ložej divjakov in cepičev dobí, je treba, da v večih vaséh ali terjih napravijo posebne sadne sadišča ali vertne šole, tako na. pr. v Ložu, v Cerknici, v Planini, v Postojni, v Razdertem, v Senožecah, v Zagorji, v Bistrici, v Lipi i. t. d. Saj mislim, da bodo soseske radi toliko prostora darovale za svoj lastni dobiček. Pečati s tem bi se pa morali posebno šolski učenci in učenci, ktere bi imeli podučevati, kako peške ali košice saditi, kako cepiti i. t. d. — Ne le sadno drevje bi se v takih vertih redilo, ampak tudi drugo drevje, kakor: gaber, jagnedi ali janci, akacija, javor, smreka, jela ali hoja i. t. d. Upati je, da bi gojzdni oskerbniki od bližnjih grajšin se radi podučevali, kako tako drevje sejati, saditi in rediti. — Kam pa s tem drevjem? bo morda marsikdo vprašal. Odgovorim: Glejte goličave po spašnikih, kraje — kjer je pred več let gojzd rastel! Ali ni silna potreba, drevje roditi, da bi se zopet gojzd zarastel? Kolika dobrota pa je gojzd, vam ni treba praviti.

Naj vas nikar ne odvráčuje misel, da vi, ki sejete ali sadite, ne bote od tega nobenega dobička vživali. Res je, da ga morebiti ne bote; — ali pa ne bo lepa in bogata dedšina za vaše otroke! — Ko bi gojzd rastel po toliko goličavah na Pivki, po Krasu i. t. d., koliko manj moči bi tudi burja imela? Začnite pa tam drevje saditi, kjer ni burje; saj je tam pa tam zavetje, kamor burja ne pride, in tako zmirej naprej, in vidili bote, da se da storiti, kar nekteri mislijo, da ni mogoče. Ne bilo bi pa pametno, tam drevje saditi, kjer je huda burja; drevjiče bi se ne moglo ukoreniniti in kmalo bi vsahnilo.

Kar se reje sadnega drevja tiče, je treba posebno v sercu mladine ljubezen in veselje do nje obuditi. Če bo mladenček veselje do sadjoreje imel, bo tudi kot gospodar sadje čislal. Zastonj je starim trobiti; večidel je bob v steno. — Zatorej se spet na učitelje obrnem in rečem, da oni zamorejo nar več storiti, in mladini veselje do vsega, kar je prav in dobro, vcepiti.

Koliko šol je pač na Krajnskem z vertno šolo? Pač le malo; na Notrajskem za nobeno ne vém!

Poprimite se sviloreje! Vsak pozná dobiček pridelovanja žide ali sviloreje, ker le koliko vé, kaj da je svilo-

reja. Letošnje leto je marsikdo blagroval leto, da se je sviloreje poprijel, in žal je bilo marsikteremu, da mu za njo do zdaj ni bilo mar; pa gotovo tudi dosti terdnih sklepov je bilo storjenih, prihodnjo spomlad se sviloreje lotiti. Dobiček je očiten, ker ne prizadene veliko dela; saj se zamore stara mamica, ki že za nobeno težje delo ni, s tem pečati, ali tudi kak star betežen možek zamore to delo opravljati, torej smem reči: sviloreja prizadene malo truda v primeri dobička, ki iz nje izhaja.

Po Istri so se že zelo sviloreje poprijeli in čedalje bolj in bolj. Jaz si pa upam reči, da se sviloreja zamore v Senožeškem, Postojnskem in Bistriškem okraji in pa po Ipavskem s pridom špogati.

Marsikdo bo rekel: „Burja, pozni mraz spomladi in slana dostokrat še druge pridelke vgonobé in končajo, pa murve ne bodo?“ — Al le počasi! — Res se vse to utegne zgoditi, in se je že zgodilo; vendar je pa to redko kterikrat, in tudi ne povsod na enkrat. Kakor burja ni povsod huda, ravno taka je s slano; kjer terta rodi, tudi murve rastejo.

Sadite torej murve narpopred tam, kjer ni hudega piša, in potem čedalje naprej, posebno kjer je kraj bolj v zavetji, in vidili bote, da sviloreja se bo zamogla začeti in bo obstala; — če bi ravno kakšno leto tam pa tam mraz kaj škodoval, saj tudi mraz sadje vzame in slana žitno setev poškodje in pomori, ali vendar le redko kterikrat.

Kako zemljiša obdelovati, kako gnojiti, orati, sejati i. t. d., ne bom razlagal; saj imamo mnogo dobrih bukev zato, na pr. „Kemijo“ Vertovcovo, — „umno kmetovanje“ Zalokarjevo in drugih nemških bukev. Po teh se ravnajte, poslušajte umne kmetovavce, in posnemajte jih; kmalo se bo vaše kmetijstvo zboljšalo, kar bo vaš borni stan povzdignilo na boljšo stopnjo.

Učiteljem priporočam posebno ravnokar imenovano „kemijo“ in „umno kmetovanje“, kakor tudi za učenje sadjoreje kratko pa umevno učenje gosp. L. Pintarja v Preddvoru nad Krajnom, in pa tudi „krajnskega vertnarja“ Pircevega. Svilorejcom pa priporočam ravno tudi zato na svitlobo dane bukvice: „Kako murve in svilode rediti.“ Zraven tega pa poprašujte zvedenih kmetovavcov, sadjorejcov in svilorejce.

Ne pozabite pa tudi ne vinske terte, tam, kjer je še, ni in bi lahko bila; — posnemajte v tem lepi izgled Bistričanov in Ternovčanov, ki vedno novo tertu sadijo, in si marljivo za boljo prihodnost prizadevajo, — le tako naprej!

Če bi vsak kmetovavec po svoji moči ta moj opomin ubogal, da bi mu bilo mar za vse to, kar sem priporočal, bo počasi vedno bolji stan za pridnega kmetovavca „lenega pa čaka stergan rokav, palica beraška in prazen bokal“, kakor je naš modri pevec Vodnik resnično že pred 51 leti prepéval.

D — n.

Kratkočasno in podučno berilo.

Iz Salomonovih pregovorov.

„Posnémaj mravljo“, je rékel kralj Salomon, in uči se: „mravlja si nabère poleti, česar potrebuje pozimi.“ Koliko družih žival je še, od kterih se more človek kaj koristnega učiti? — Ošabnež! posnémaj gosénco, in uči se: gosénca se oblači v svilo, da namen svojega življenja doseže! Ti pa se oblačiš v svilo, da se ponašaš. — Posnemaj kresnico, modrijan in kdor si domišljuješ, da si učenik naróda, in uči se: v tamóti svetiti, pa ne svitlobe tamniti. — Posnemajte bčele, mladenci, in učite se: toliko mladenčev snubi devico; slédnji dobi kožuh, pa vsi si uzajemno oslajújejo življenje. — Posnemajte golobe, vi zakonski, in učite se: nježno krulji golob, in